

inclusion, personalisation and learners' active engagement; enabling learners to creatively and responsibly use digital technologies for information, communication, content creation, wellbeing and problem-solving.

Key words: structure, teacher digital competence, framework documents.

УДК 008(075.8)

ЕТНОКУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ ПЕРІОДИЗАЦІЇ МЕТАЕТНІЧНОГО КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Патлайчук О.В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін¹
volnistik@gmail.com*

Ступак О.П.

*старший викладач кафедри соціально гуманітарних дисциплін¹
stupako428@gmail.com*

Макарчук О.М.

*зав. лабораторії кафедри КТІБ¹
tkaz.mak@gmail.com*

¹ – Національного університету кораблебудування ім. адм. Маккарова
м. Миколаїв, Україна

В період становлення концептуально нового бачення освітнього процесу ми намагаємось підходити до аналізу принципів періодизації і побудови курсу історії української культури дотримуючись нового погляду на вітчизняну історію та об'єктивно-логічного, історико-філософського аналізу подій і явищ, що мали місце упродовж усієї історії української культури від її витоків і до сьогодення.

Ключові слова: періодизація розвитку, засадничі принципи, світова взаємодія.

Трансформація культурологічної освіти та викладання культурологічних дисциплін у вищій школі є одним з важливих напрямів модернізації освітянської справи, гуманітаризації і гуманізації освіти у відповідності з потребами формування світогляду та історичної свідомості студентів, підвищення загальної і політичної культури громадян незалежної суверенної держави. Це надважливо в умовах масштабної збройної агресії, яка має на меті знищення української нації і самої ідеї бути українцем.

У сучасних гуманітарних науках не існує усталеного єдиного підходу до історичної періодизації культури. [5]. Це й не дивно з огляду на складність визначення самого феномену культури. Та існує залежність між підходом до культури і її історичною типологією та періодизацією. Ми будемо триматися широкого світоглядного контексту культури й побудуємо відповідну типологію метаєтнічного рівня розгляду культурно-історичного процесу за для ґрунтовнішого розуміння взаємозв'язку між загальним і особливим, універсальним і унікальним в етнокультурному розвитку.

Проблема співвідношення всезагальності культури і своєрідності її конкретно-історичних модифікацій є методологічним фокусом різноманітних культурологічних досліджень, навіть тих де вона безпосередньо не розглядається.

Три рівні розгляду культурно-історичного процесу: загальносвітовий (всесвітній); глобально-регіональний (європейський, у нашому випадку) й етнічно окремішний (український, відповідно) — це найзагальніші рівні розгляду культурного процесу. Але слід мати на увазі, що самі по собі всі ці рівні дають досить абстрактне уявлення, лише у *взаємодії*

(європейській чи світовій) етнічні культури мають конкретний зміст. Це особливо помітно протягом тривалого історичного часу.

Культура існує лише як послідовний історичний розвиток. Епохи народжуються і вмирають, приходять і відходять. Жодна не може повторитися знову, «ожити». Проте породжена епохою провідна організуюча ідея формує нову культурну якість – культурно-історичний тип, здатний не лише сформувати нову епоху, розгорнутися у ній, але й зберігатися у всіх наступних епохах у вигляді особливої тенденції чи аспекту, збільшуючи чи зменшуючи свій масштаб і актуальність.

Концепція науково-дослідницьких програм І. Лакатоса з її принципом «твердого ядра» може бути продуктивно застосована не лише до методології сучасної науки. Застосування концепції «твердого ядра» у культурній антропології, на нашу думку, дозволяє обґрунтувати становлення нових моделей культури. У цьому контексті, виокремлення провідної організуючої ідеї у самому світоглядному ядрі культурних епох має вирішальне значення.

Розвиток світової, регіональної чи будь-якої етнічної культури, їхні взаємні збіги, відставання чи випередження в розвитку, ритми пульсування культурно-історичних типів можуть бути досягнутими лише на стрижні цієї провідної організуючої ідеї культури, але з врахуванням своєрідності етнічних архетипів. Розмаїття всього життєвого укладу етнічної чи суперетнічної спільності не буває без якоїсь упорядкованості, але і не буває абсолютно усталених порядків. Головну вісь зміни порядків у часі й забезпечує провідна ідея культури, вона ж і «організує» в просторову єдність всі життєві вияви етносу. Як ідея вона дає можливість віднайти наскрізні сенси у всій множині мотивів, явищ, подій тощо. Така масштабна інтеграція – справа значної кількості часу, але ж і функціональна цінність її буде не тимчасовою [5].

Форми провідної ідеї залежать від типу попередньої культури, а не лише від життєвого виклику в теперішньому стані. Крім того, досить рано сам суб'єкт культури в його спільнотній формі, стає неоднорідним. Є раціональне зерно в поділі цього суб'єкта А. Тойнбі на дві сили – «творчу меншість» з її життєвим пориванням, яка дає безпосередню відповідь-реакцію на історичні виклики і тягне за собою «інертну більшість», та «внутрішній пролетаріат». Провідна ідея є відгуком (вповні не усвідомлюваним) всього етносу, хоч формулює її свідомо певна частина його, або й одна людина. Все це свідчить про автономність внутрішньої логіки розвитку культури, зміну її парадигм [7].

Будь-яка культурна епоха формується на засаді провідної ідеї та розвивається через її експансію, а тому, кінцево, і розпад. Життєвий сенс, відокремлюючись в особливі ідеальні утворення-форми, концентрується, зосереджується, інтегрується в головну організуючу ідею. Тобто, різні явища підпадають під вплив цієї ідеї, насичуються нею... Спочатку – явища найбільш ідеенасичені, а потім уже і побутово-заземлені, утилітарні. Через різні символічні, знаково-емблематичні, світо-орієнтуючі системи, мову – ідея особливим чином формує життя, стилізує його, задає правила «гри».

«Ідея» – ядерне утворення, але до її кристалізації причетні всі периферійні елементи. Поступово сама етнічна енергія організуючої ідеї розпилюється, досягає кульмінаційної точки зосередження, втілюючись у всю множину життєвих явищ, пронизуючи їх світлом ідеальних засобів: норм, цінностей, понять, образів, світоглядних почуттів, ідеалу. Емпірично-життєвий зміст поступово просочується наскрізно інтегративною цією ідеєю, підноситься до кульмінаційної напруженої вібрації і проступає крізь ідею, розпилюючи й дискредитує її.

Саме під тягарем життєвої перенасиченості, а також «архетипового» спротиву, культурна цілісність розпадається. Натомість актуалізується нова (або якийсь аспект старої) ідея. Після певного бродіння цінностей, світоглядної кризи під дією нового виклику знову починається нова концентрація життєвих явищ смисловою ідеєю, що й здійснює наступну епохальну інтеграцію. Хоча інерція епохи досить стійка, але варто десь «прорости» чомусь справді життєдайному, захоплюючому, як воно буде стягуватися до цього епіцентру. При

цьому найрізноманітніші елементи культури можуть стати висхідними точками культурного розвитку [6].

Провідна організуюча ідея найрельєфніше відтворює послідовність розгляду культурно-історичних типів у певній ієрархії життєвого навантаження кожного з них. На рівні загальноєвропейського і українського культурно-історичного процесу, на нашу думку, послідовно розгорталися наступні іманентні епохальні ідеї.

Провідна організуюча ідея	Загальний вираз культури	Предметне втілення	Парадигма
<u>Ідея роду</u> родича-першопредка, родючості природних стихій	Синкретичний анімізм обрядовість	Антропоморфізм тотем родючі стихії	Міфоспорідненість тотемно-родова етнородова природова
<u>Ідея космосу</u> організованого чуттєво-предметного живого світу, політеїзм	Рок калокагатія видовищність	Пластика	Логос софійність
<u>Ідея Єдиного бога</u> монотеїзм, ієрархія, служіння	Світлоносність словесність	Ентузіазм	Сакральне слово
<u>Ідея гармонії світу і людини</u> пантеїзм	Краса живописність гуманізм	Чуттєва тілесність	«тіло»
<u>Ідея світової механіки</u> деїзм	Раціональність природи	Емпірична ясність, мислима очевидність	«годинник»
<u>Ідея світу як універсального організму</u> деїзм	Загальна і суспільна раціональність	Загальна упорядкованість	організм
<u>Ідея духовного організму людини</u> людинобог, анархізм, нігілізм	Внутрішній світ особи персональність	Екзотика етнографічно-історична, демонічна	організм
<u>Ідея універсального управління</u> атеїзм, владний соціальний механізм	Сциєнтизм технократизм соціальна утилітарність	Придатність трудова мас	Позитивне знання соціомеханіка технологія

В таблиці подані лише деякі втілення провідної ідеї, зважаючи на обсяг тез, не деталізовано стиль мислення, художні системи та стилі, головні дійові особи культури, домінуючі форми комунікації [1].

Ми є свідками зародження і становлення нової провідної організуючої ідеї – ідеї тотального сервісного споживання. Для якої характерні політична і тотальна утилітарність, психосоматичний гедонізм, індивідуалізм і релятивно-альтернативний стиль мислення [3; 4].

Ідея як провідна й організуюча – це рух від абстрактного до конкретного, але особливого конкретного, яке враховує як лінійну єдність культурно-історичного процесу, так і його партикулярні особливості. Абсолют, до якого в історичному процесі прагнуть культури, виявляє себе тільки в конкретній унікальності індивідуальних форм існування народів і часів. Як наголошував С.Б. Кримський “загальнолюдське... конститується за принципом внутрішньої

репрезентації кожним етносом чи культурою цінностей, що диктуються історичним поступом, етикою солідарності та викликом Універсуму” [2, 189].

Гостра життєвозначуща необхідність викладання історії та філософії етнокультури зумовлена складними соціально-політичними й етнокультурними процесами в сучасному глобалізованому світі, що засвідчують глибокий смисл національної культури як граничної основи буття спільнот і особистостей, їх ідентичності та єдності, і виборюванням Україною цивілізаційної суб’єктності, самоствердженням серед інших спільнот і культур світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Історія української культури: У 5-ти томах. Передмова. Історія культури давнього населення України. – К.: Наукова думка. НАН України, 2001. – Т.1. – С. 19
- [2] Кримський С.Б. Запити філософських смислів [Текст] / С. Б. Кримський. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
- [3] Лешкович, Н. (2019). Конструювання концепту «Центрально-Східна Європа» в історіографічних дискурсах ХХ – початку ХХІ ст. *Дриновський збірник*, 9, 275-286. <https://doi.org/10.7546/DS.2016.09.30>
- [4] Нарис історії культури України : [посібник] / М. В. Попович; Міжнар. фонд "Відродження". – Київ: АртЕк, 1998. – 727 с. : іл.
- [5] Принципи періодизації історії української етнонаціональної культури: навчально-методичний посібник / П.П. Соболь, О.М. Макарчук – Миколаїв: НУК, 2016.
- [6] Соболь П.П. Світовий культурно-історичний процес: до методології розгляду./ Педагогічні проблеми і технічної і гуманітарної освіти: Зб. Наук. Праць.- Миколаїв: УДМТУ, 2002.-3- С. 70 – 81
- [7] Тойнбі Дж. Дослідження історії. Т. 1. – К.: Основи, 1995. – 253с.

Ethnoculture In The Context Of Periodization Of The Meta-Ethnic Cultural-Historical Process

Patlaichuk O. V., Associate Professor of Social Sciences and Humanities Department, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolayiv, Ukraine.

Stupak O. P., Senior lecturer of Social Sciences and Humanities Department, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolayiv, Ukraine.

Makarchuk O.M., Head. laboratories of the department КТІВ, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolayiv, Ukraine.

Abstract: In the period of a conceptually new vision of the educational process, we try to approach to the analysis of the principles about periodization and construction of a course in the history of Ukrainian culture and an objective-logical, historico-philosophical analysis of events and phenomena that took place from the very beginning of Ukrainian culture, precisely, from its origin to the current days.

Keywords: periodization of development, fundamental principles, world interaction.